

פרידת משה רבינו מעם ישראל כרוכה בדיבור ממושך של משה לעם ישראל. במוקד הפרשה שלנו עומדים דברי משה על אודות הדרדרות מצבו הרוחני של עם ישראל ושכחת אלוקים. מדבריו עולה החשש מירידה רוחנית הכרוכה, במציאות עתידית של "ונושנתם בארץ": בארציות, בהרגל, ובשעמום.

תיאוריו של משה רבינו את מאמציו של הקב"ה להטמיע יסודות בריאים בעם ישראל מעוררים למחשבה. תיאורים אלה מלמדים כי חינוכו של עם ישראל אינו חדגוני והוא כולל כמה אלמנטים. הראשון שבהם הוא נתינת החוקים והמשפטים שמשה מלמד את עם ישראל והם מקור חיותו בארץ. "החוקים והמשפטים" הם מילה מנחה בפרק ד וחוזרים בוריאציות שונות: "ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים...." "ראה לימדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציווני" "ומשרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם... אשר ישמעון את כל החוקים האלה" "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה" "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים לעשותכם". מי שמקשיב לפזמון החוזר חש כי התורה ובעיקר נגזרותיה ההלכתיות הם מקור חיותו של עם ישראל. שמירה על המסגרת של הוראות התורה היא מעין ספר הוראות שימוש בעולם ובארץ. סטייה מהם גורמת לתוצאות הרות גורל.

אבל, יש בכך גם מימד מאכזב. האם זו כל מטרת התורה? חוקי מדינה? כללים לאזרחות בריאה ונכונה? חכמה ובינה לעיני העמים?

הקשבה עדינה יותר מגלה כי בין השורות ישנם גם קולות אחרים ותביעות אחרות: "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום" "רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב...". הדרישה שלא לשכוח את המראות, ולא להסיר מן הלב את המעמד המכונן של גילוי השכינה, הרעיון שיש להידבק בקב"ה, כל אלו פורטים על נימים אחרים ומציעים קול שונה מהקול (השכלתני) המדגיש את החוק ואת חכמת הידע.

המדריך (שמות רבה) מבחין בין הדברים שאותם יש ל'שמור', לבין אלו שאלו להם 'לסור מלבבנו'.

"רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, מהו את הדברים אלו? דברים שאתה רואה אותן שהם כתובים בכתב ופן יסורו מלבבך, אלו הדברים שנתתי לך על פה, לכך נאמר כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה שאלולי תורתי שקבלתם לא הייתי מכיר אתכם ולא הייתי מביט בכם משאר עובדי כוכבים לפיכך כרתי אתך ברית ואת ישראל" הדברים שיש לשמור הם התורה שבכתב, דברים קצובים החקוקים בסלע. ואלו שלא 'יסורו מלבבנו' הם התורה שבעל פה. לתורה שבעל פה יש כמה אפיונים העולים כאן מן הפסוקים. ראשית, הפנימיות של התורה שבעל פה מקורה בנפש ובהידבקות בה', שנית, היא מצויה בלב. שלישית - שאלולי תורתי שקבלתם לא הייתי מכיר אתכם". סימן ההיכר של עם ישראל חרוט עמוק בנפשו ובהכרתו ולא רק בחוקים ובמשפטים. התורה שבעל פה היא החלק שבו באה לידי ביטוי דווקא הדינמיות והריחוק ממעמד הר סיני, וזו באופן פרדוקסאלי, גם הסיבה שמקורה חייב להיות בדבקות בה', בקשר הבלתי אמצעי עם הקב"ה. ובזיכרון של מראות וקולות ולא רק של תכנים ורשימות.

רק השילוב של שני היסודות הללו: חכמה ונבואה, דעת והתגלות, טמונים בה הנשמה היהודית וחומתו של הקב"ה.

בתוכנית ההלכה לנשים שלנו נבחנו השבוע כמה מהלומדות בהלכות איסור והיתר. המבחן היה מעמיק ורציני, ואחת הלומדות שעברה את הבחינה בהצלחה, נסעה לבקר את אביה חולה האלצהיימר. אותו אבא עמל על חינוכה במשך שנים רבות וטבע בה את הרצון ואת האהבה ללימוד תורה ולדבר ה'. הבת הרגישה חובה לגשת ולשתף את אביה בחוויית המבחן. האב, מזה זמן רב, אינו מזהה אותה ואינו מדבר כלל. הבת לא ויתרה, התיישבה ליד האב וסיפרה בהתרגשות: "אבא, נבחנתי על הלכות איסור והיתר היום". אבא שלה ענה מייד (בידיש) "כשכל המשפחה בתורה, זה מחמם" וצלל שוב לתהומות. המח אולי דהה, אבל הלב פועם. סימן ההיכר של עם ישראל חי בתוכו.

אנחנו רגילים לחשוב שהזיכרון, התודעה, כמו גם המצווה וההלכה מכונסים כולם במוח. והנה מתברר שהחיבור הקבוע יותר מצוי בלב, ללא מחיצות גופניות. נקי וצלול.

"כל השומר את התורה נשמתו נשמרת וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו נשמרת". לא מדובר פה על קשר של התניה. התורה היא נשמת אפינו כמובן הפשוט ביותר. היא קבועה בליבנו, התנערות ממנה היא ניצור העצמיות שלנו נשמתנו וליבנו.

אנו שומעים כל העת קריאה לתיקונים דתיים, לשינויים בתורה שניתנה לפני שנות דור. קריאה לבצע רפורמות ולהתאים את התורה לזמנים המודרניים שלנו. מה שעולה מדברינו כאן הוא שעצם השינוי אינו פסול, כל עוד הוא בא מעיון פנימי של הלב. כל עוד ברור שמה שחקוק בנשמה הוא המראות והקולות. ושכמוקד מצויה הדבקת בה'.